

פרוטוקול מס' 15

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט, מיום ד',
י"ב אדר א' תש"ל (18.2.70), בשעה 8.30.

נכחו:

חברי הוועדה:

י.ש. בן-מאיר - היו"ר
א. אנקוריין
ז. הרינג
י. ארידור
י. קורן
ר. ארזי
פרידמן
מ. פרוש
ב. הלוי
מ. ביבי
מ. אביזוהר
ש.ז. אברמוב
י.ה. קלינגהופר
ח.י. צדוק
ג. האוזנר

מוזמנים:

סגן שר הפנים י. גולדשמיט
היועץ המשפטי לממשלה מ. שמגר
א. ידין - משנה ליועץ המשפטי לממשלה
מר שלי - משרד המשפטים
מר גוברמן - משרד המשפטים
א. שפט - משרד הפנים
י. ברק - משרד הקליטה

מזכירת הוועדה:

ר. מלחי

רשם:

א. סידי

חוק השבות (תיקון מס' 2), תש"ל-1970

סדר-היום:

1. חוק השבות (חיקון מס' 2), תש"ל-1970

אני פותח את הישיבה. נמשיך בדיון על סעיף 4ב.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

באיזו מידה ההגדרה בסעיף 4ב עונה להגדרת קראים, פלשים ושומרונים?

י. ארידור:

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אשר לקראים אין בעיה. הקראים הם יהודים. הבעיה אצל הקראים היא בעיית החיתוך. מהשט ממזרות, מפני שהרבנות איננה מכירה בנשואין ובגירושין שלהם. אבל אצל הקראים אין ולא היו אף פעם נשואי תעודות, כך שמבחינת יהדותם אין בעיה. ברור שהם עולים לפי חוק השבות.

עם זאת, יש בינן הקראים שעומדים בכל חוקי שירשמו אותם כקראים, ועל כן יש רישום בו נאמר "יהודי קראי", אבל זה רק לפי דרישת הנרשם. מי שלא דורש נרשם כיהודי בלי כל קשיים.

אשר לשומרונים, יש החלטה עוד מימי שרת המנוח. הוא פסק בזמנו, על פי בקשה של בן צבי המנוח, שהשומרונים יירשמו כיהודים, והשומרונים נרשמים כיהודים-שומרונים. אחרי מלחמת ששת הימים עלתה בעיה כאשר שומרוני משכם רצה להכנס לישראל ודרש את זכותו לפי חוק השבות. מבוקשו ניחן לו.

אשר לפלשים, יש פסק-דין של בית-המשפט העליון אשר קבע בעקיפין שהם לא יהודים, ועל כן הם צריכים להוכיח את יהדותם.

ילד שנולד לאם קראית ולאב נכרי, מבחינת ההלכה הקראית איננו יהודי.

י. ארידור:

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אותה בעיה קיימת כאשר האם יהודיה והאב מושלמי. לפי הדת המושלמית הילד נחשב מושלמי ואילו לפי ההלכה שלנו הוא נחשב יהודי. כיוון שבחוק זה מדובר על יהודים, ההגדרה היא לפי ההשקפה היהודית. על כן ילד כזה יירשם כיהודי.

שאלה אחרת היא אם ההורה בעצמו איננו דורש כי הילד יירשם כיהודי. על כך יש פסק-דין, שניתן כמה ימים אחרי פסק-הדין בענין שליט, בחיק בן-מנשה. במקרה זה אין ספק שהוא וילדיו יהודים, אבל האב דרש למחוק את הרישום "יהודי" כלפי ילדיו. הוא טוען שאיננו מאמין בעם היהודי והוא לא רוצה שילדיו יירשמו כיהודים.

הוא בוודאי אומר שלא מאמין בדת היהודית ולא בעם היהודי.

מ. בלבי:

היו"ר י.ש. בן-מאיר: לא, הוא מדבר על העם. הוא בין אלה שאומרים שהם ישראלים, כנענים, עברים, אבל לא יהודים. בית-המשפט פסק שאין סמכות לפקיד הרישום לרשום לאום אם הפונה דורש שלא לרשום או אם איננו מודיע על הלאום.

הסיכום הוא: אין כופין רישום של לאום.

מ. שמגר:

בהנחה שההגדרה בסעיף זה לא תשתנה, האם היושב-ראש יהיה מוכן לומר מעל במת הכנסת את הדברים שאמר כאן ביחס לקראים?

י. ארידור:

בלי היסוס.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

מ. ביבי:

לענין סעיף 4ב: סעיף זה אומר - לענין חוק זה "יהודי" - מי שנולד לאם יהודיה וכו'. כלומר, נקבע העקרון שהיחוס הוא לפי האם. עם זאת, שמענו כרגע מפי היו"ר, שיש יהודים אצלם היחוס נקבע לפי האב. זוהי עובדה שאיש איננו יכול לחלוק עליה. הקראים הם חלק מהעם היהודי, הם רוצים לשמור על הייחוד שלהם ויחוסם נקבע לפי האב. אינני סבור שאנחנו יכולים להגדיר בחוק יחוס על פי האם, מבלי להחייחם לקטגוריה נוספת הקיימת בעם והנוהגת להסתמך דווקא על האב. לכן אני מציע להוסיף שי"אמר: על אף האמור בסעיף 4ב ייקבע מוצאו היהודי של בן העדה הקראית לפי יחוס האב ובהחלט לדין העדה הקראית. אני מציע את החוספת הזאת מפני שהיא משקפת את המצב העובדתי. והלא כל סעיף 4ב משקף את המצב הקיים ולא בא לשנות.

מ. אביזוהר:

הצעתי היא למחוק את סעיף 4ב. אנחנו דנים על חוק השבות, אבל הושבים כל הזמן על רישו. אם אנחנו חושבים על רישום, ננסה לפתור את בעיית הרישום בחוק מרשם האוכלוסין. ככל שהייתי רוצה להאחז בכל אפשרות להרחיב את המושג "יהודי" - הענין קשה לי. וזאת משום שאני יודע שהגדרה של "יהודי" שחיה מנוגדת להלכה תקומם. מאידך גיסא, גם הגדרה מצמצמת, לפי ההלכה, היא הגדרה פוליטית של רוב נגד מיעוט, וגם אילו נתקבלה הגדרה מרחיבה יותר - גם היא הייתה תוצאה של הסכם פוליטי. החוק הזה היה בחוקף במשך 22 שנים ומיליון ורבע יהודים עלו ארצה, מה הצורך, מבחינת השבות היהודית, לשנות את החוק? אינני רואה צורך מבחינה זו. ואשר לבעיות, כאלה תמיד תוצרנה, ואנחנו לא באים להקל כאן על המציאות אלא עוד יותר לסבכה. בענין הקראים, למשל, אינני חושב שזה יאיר לנו איזה שהוא אור. קראי לכול להיות בן לאם נכריה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אמרתי כבר שאינני ביניהם נשואי תערוכת לכן בעיה זו לא קיימת. נשואי התערוכת שלהם הם כשהם מתחתנים עם יהודים מהעדה הרבנית. אין בזה שום סכנה. הם מאד שומרים על כך.

מ. אביזוהר:

מה אנחנו עושים? אנחנו מרחיבים עד כדי כך שאפילו אנוכי, שנוטה להרחבה, מתחיל להטט, מפני שכולנו חושבים על עליית יהודים שבאים לארץ מפני שהם יהודים, אבל לא על עליית אנשים, שירצו לבוא כדי לזכות באיזה יהרונוח כלכליים שהמדינה מעניקה לעולים, וכדי לממש זאת יחפשו איזה מוצא יהודי רחוק. אמנם אינני רואה כרגע בעיה של מהגרים, בייחוד לאור מצב המלחמה שאנחנו נמצאים בו, אבל בעיה זו יכולה להחייב ביום אחד. מבחינת החקיקה הטהורה הרחבנו מאד מאד את אפשרות השבות לפי סעיף 4א והלכנו וצמצמנו את המושג "יהודי", שבעיני הוא תערוכת של דת ותודעה, צמצמנו אותו לדת וגיוור. אני אומר: עד עכשיו הצלחנו בנושא השבות בחוק שהיה לנו. כשנבוא לענין המרשם - נחשוב על ענין המרשם. אבל את הסעיף הזה נמחק מחוק חוק השבות.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

למעשה אתה מציע למחוק גם סעיף 4א וגם סעיף 4ב ולעשות תיקון בחוק המרשם.

מ. אביזוהר:

אולי הייתי מוכן לזה. אבל בינתיים אני מוכן לקבל את ההרחבה בחוק השבות על מנת שהוא יתול על בני זוג ועל ילדים.

ר. ארזי:

אציע כמה אלטרנטיבות, שכולן עומדות בניגוד להצעה המובאית לנו. אני תומך בהצעת חה"כ אביזוהר. אני סבור שבחוק השבות אין אנו זקוקים להגדרה. בעצם, פסק-הדין של בית-המשפט העליון היה מבוסס על חוק מרשם האוכלוסין. לא הייתה בפסק-הדין שום הסתמכות על חוק השבות. במידה ויש צורך בהגדרה - אין מקומה בחוק השבות.

בצדק ציינו שה"כ קלינגהופר והאזנר
 ההחלטה שיכולה להיות בעקבות העובדה שהגדרה תהיה בחוק השבת.
 חוק מרשם האוכלוסין מופעל ברגע שהעולה מגיע ארצה. אז מופעלות
 כל ההוראות וההקנות לפי חוק זה. אין הדבר כך כשמדובר בעולה, שהרי
 השלב הראשון של העליה הוא להיות העולה בחו"ל. בארץ הוא מגיע לשלב
 הקליטה. חוק מרשם האוכלוסין הוא החוק המתאים לשלב זה. ברגע
 שנקשר את ההגדרה עם שלב העליה עלולים להתעורר סיבוכים. שאני מוכן
 להניח מראש שאיש מהמסובין איננו מעוניין בהם. ההוראות הניתנות
 על ידי משרד הפנים בקשר לכניסה לארץ נשלחות בוודאי ל-60-70 קונסוליות
 שלנו ברחבי העולם, לפעמים גם לקונסוליות שהן לא ישראליות, כמו
 במקרה של העליה מארצות מזרח אירופה. יהודי ברית המועצות, למשל,
 מקבלים את אשרות הכניסה שלהם מהקונסוליה ההולנדית במוסקבה. האם
 אנחנו יכולים לתבוע מהקונסול ההולנדית במוסקבה לדעת ולהביא את
 ההוראות הללו? הוא יכול לתת להן פירוש או חופשי מדי או קפדני מדי.
 אילו ההוראות לכניסה היו בבחינת חקנה שמקבלת את אישורה של ועדת
 החוקה, חוק ומשפט, היינו יודעים במה מדובר.

אינני רוצה שדברי יובנו שלא כהלכה.
 אינני מטיל חשד בשום גורם שירצה בידועין להערים קשיים. אולם הדבר
 תלוי לא רק במי שמוציא כאן את ההוראות, אלא גם במי שמבצע אותן,
 והביצוע הוא בידי הקונסולים השונים, שכל אחד מהם יכול לתת את
 האינטרפרטציה שלו, וכאן עלולה להיות הכבדה.

אם הצעת המתיקה לא תתקבל, אציע הגדרה
 האומרת: יהודי הוא מי שהצהיר בחום-לב כי הוא יהודי. זוהי נוסחה
 שחיינו לפיה במשך כעשר שנים, עד שנת 1958. אני חושב שמה שהיה
 טוב בתקופה הראשונה של המדינה, כאשר היתה העליה הגדולה, יטל להיות
 טוב גם היום. והלא אז לא נחגלו דברים שהדעישו את הציבור.

הרשו לי להסתמך על דברי הרב פרוש. מה"כ
 פרוש טוען: למה לנו להסתבך בהכנסת ההלכה לחוק חילוני? יש הגיון
 בטענה זו. אינני בא להציע היום לדון מחדש בחוק הנשואין והגירושין
 שהוא מבוסס על ההלכה, אם כי דעתי ידועה, ואני יכול להניח שיגיע זמן
 כאשר נצטרך להכיר בשוויון שבין נשואין וגירושין אזרחיים לנשואין
 וגירושין לפי ההלכה. אבל הלא כל מה שקשור למרשם איננו קובע לגבי
 חוק הנשואין והגירושין, ואין כל חשיבות אם זה יהיה בחוק השבות או
 בחוק מרשם האוכלוסין. קראתי בענין רב את מאמרו של השופט אולשן.
 השופט אולשן אפילו מרשה לעצמו להעיר לשופטי בית-המשפט העליון שאולי
 שגו בדבר אחד, שהרי היו צריכים להוסיף דבר שהוא מובן מאליו מעצמו,
 שכל מה ששייך לענין הרישום הוא אפילו לא ראיה לכאורה.

מ. פרוש: האם תסכים להבהיר זאת בחוק זה?

ר. ארזי: אני בהחלט אינני מתנגד להבהרה, אבל אז
 אני מציע להסחפק בהגדרה זו, שיהודי הוא
 מי שהצהיר בחום-לב כי יהודי הוא. נדמה לי, שבאותו מאמר מעלה השופט
 אולשן את הרעיון, שיש מקום לכתוב בחקוקת הזיהוי, שכל פרטי הרישום
 אינם אפילו ראיה לכך, ואמנם, היו יהודים, שומרי דת ומצוות, אשר
 טענו שהרישום בחקוקת הזיהוי יכול להטעות יהודים בחו"ל, באשר הם לא
 יפקפקו ביהדותו של אדם אם בחקוקת זיהוי ישראלית יהיה רשום שהוא
 יהודי. זוהי אחת הסיבות בגללה אני מציע, שבמידה ונחוצה הגדרה שהיא
 תהיה בחוק מרשם האוכלוסין, ואז לא נטעה אנשים, מפני שכולם בחו"ל
 יידעו שאין ברישום זה משום ראיה.

אם גם הצעה זו לא תתקבל על ידי הרוב,
 אצטרף להצעה שהושמעה על ידי מה"כ קלינגהופר והאזנר, שייאמר, כי
 יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה או לאב יהודי.

אשר לענין הגיור, ד"ר בן-זאב, שהוא
 יו"ר התאחדות גרי הצדק, אדם שפרסם ספר על גיור, עסק בזה בעבר

ועל סף בזה גם בהזדמנות, מתוך גישה הלכתית, סיפר לי השבוע שהיני לו בענין זה גם שיחות עם הרב נסים, והוא אשר העלה את ההצעה בדבר בית-דין מיוחד לגיור. והנה, קיבלתי ממנו רשימה ארוכה של מקרים שונים בקשר עם קשיים הנושאים במקרי גיור. במיוחד אמור הדבר לגבי אנשי קיבוץ הרוצים להתגייר. נמצא תחת ידי גם מכתב חתום בידי ה"כ עדה סירני-פיינברג. היא סיפרה לי על מקרה ואני ביקשתי שתכתוב לי מהו המקרה. המדובר בנערה בשם אליזבת פטויק, שנולדה בשטוטגרט שבגרמניה בשנת 1951 לאם נוצרייה ואב יהודי. אביה מת בהיות אמה בהריון, בעקבות מחלה שנגרמה לו עקב היותו במחנה ריכוז תחת המשטר הנאצי. אמה נישאה בשניה, גם הפעם ליהודי. נערה זו עלתה לארץ בשנת 1964 והתחנכה בקיבוץ יראון. מיום הגיעה ארצה ראתה עצמה יהודיה לכל דבר. ביולי 1969 פנתה לרב בקריית ביאליק והביע דעתו להחגייר. הרב, בשמעו שהיא בקיבוץ, התייחס בשלילה ועזרר בעיות. היא פנתה לרבנות באיפה. שם אישרו לה להתחיל ללמוד את מה שהיא צריכה ללמוד בתחילת אוגוסט 1969. למשפחה מקריית מוצקין נאמר שהדבה לוקח כחודשיים. הנערה סיימה את הלימודים כעבור שלושה חודשים והוזמנה לרבנות על-מנת לקבוע את תאריך הגיור. כאשר ניגשה לרבנות עם הדרכון שלה החברר לרבנות שהיא רשומה כתושבת קבע ולא כעולה. כאשר נודע לרבנות פרט זה היא קבעה שיש לברר את הענין. לאחר בירורים נוספים נאמר לה שהיא הוזמן בחודש מאי 1970 ורק אז ידונו בבעיה. מוסיפה ה"כ עדה סירני ואומרת, שבהיותה בגרמניה הציגה הנערה את עצמה כיהודיה, וכך התייחסה אליה הסביבה, ואילו דווקא כאן, בהיותה בארץ, עושים לה קשיים להתגייר.

סגן שר הפנים בוודאי זוכר, שלפני זמן קצר פניתי בשאלחה לשר הדתות בענינה של אשה, שהגיעה ארצה בשנת 1962 או 1963, היחה בטבריה, אחר-כך עברה למקום אחר, ועניין הגיור שלה נמשך 6 שנים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מה היחה חשובת שר הדתות?

ר. ארזי: הענין נגמר לפני שבועיים. יתכן והודות לשאלחה שלי הענין סודר.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אבל מה היחה החשובה לשאלחה?

ר. ארזי: שהידיעה נכונה בחלקה ובחלקה לא נכונה. הוא לא אמר מה נכון ומה לא נכון. יש לי רשימה של מקרים כאלה. בחולון בלבד יש 12 מקרים שהגיור מתעכב.

דובר כאן על כך שיש להקל בתהליכי הגיור. אבל האמת היא, שזה לא חלוי באף אחד מהגורמים הממלכתיים המיוצגים בוועדה זו או המיוצגים בממשלת ישראל. כולנו קראנו את ביטוי ההתרעמות של שר הפנים לגבי הרבנים הראשיים בתחום זה. לזכותה של המפלגה הדתית-לאומית יש לומר שהיא נאבקה עם האורתודוקסיה כשזו הערימה קשיים לציונות. אני בטוח שנציגי המפד"ל רוצים כי הגיור יהיה פשוט ומהיר, אבל הדבר אינו נתון בידיהם.

מה המסקנה מזה? המסקנה היא שההקלה בגיור צריכה למצוא ביטוי בחוק. עם כל הכבוד לשר המשפטים, שאמר בכנסת דברים ברורים, ועם כל הכבוד לסגן שר הפנים וליושב-ראש הוועדה, שאומרים בוודאי אותם דברים - זה לא נתון בידיכם, רבותי. אתם לא יכולים להתחייב על כך. זהו שטר ללא כיסוי. אני קראתי את מה שאמר הרב נסים בראיון ב"הארץ". קראתי גם, ב"על המשמר", ראיון עם הרב קוק מרמת-גן - כיצד מגיירים. אינני יכול לבוא בסענות אל הרב קוק שאומר את דעותיו. אני מבין שהוא חייב לפעול לפי ההלכה ואיננו יכול לפעול אחרת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מה אתה מציע?

שיאמר לגבי גיור, כי גיור שיעשה על ידי
רב בקהילה או בעדה כלשהי, בארץ או בחו"ל,

ב. ארזי:

יוכר.

אני רוצה להתייחס לחמש המלים האחרונות
בסעיף 4ב - "והוא אינו בן דת אחרת".

ש.ז. אברמוב:

אני מחייב את חוכנך של מלים אלה ואני סבור שעלינו ללכת לפי פסק
הדין של הרב דניאל, ולהוציא מהיהדות כל מי שהוא יהודי-מומז. אבל
אם אנחנו משתמשים במלים "והוא אינו בן דת אחרת", דבר זה עלול להצמיח
הסבוכת. כי מה הדין של ילד שנולד לאם יהודיה, אבל אביו בן דת אחרת,
ואותה דת קובעת שהילד הולך אחרי האב, ואותו אב רואה את הילד כבן
דתו לכל הבה? במקרה זה השימור במלים "והוא אינו בן דת אחרת" עלול
ליצור קשיים, שכן הוא בן דת אחרת לפי החוקים של אותה דת, שאנחנו
מכירים בה. אנחנו מכירים בעדות דתיות ומעניקים סמכויות מסויימות
לאותן עדות על פי החוק. והיה, אם לפי הדת של אותה עדה הילד הולך
אחרי האב, מבחינת ההשתייכות הדתית, נוצר מצב שסעיף 4ב איננו פותר
בעיה אלא מוליד בעיה.

אני חושב שכונתנו היתה לומר בסעיף 4ב:

מי שנולד לאם יהודיה והוא לא המיר את דתו, ז.א., ענין השתייכותו
לדת אחרת צריך להיות צמוד לאקט עצמי שלו. לאמור, הוא נולד לאם
יהודיה ולאחר מכן מיזמתו, ועל פי רצונו, עבר לדת אחרת. לכן אני
מציע שלא נשתמש במלים "והוא אינו בן דת אחרת", אלא לכתוב שהוא קיבל
דת אחרת, או המיר את דתו, על כל פנים משהו שיצביע על יציאתו
מהיהדות כתוצאה מאקט עצמאי שלו.

אשר למלים "או שנתגייר", שר המשפטים,

בדברי החשובה שלו, אמר במפורש שהמלה "נתגייר" עומדת כאן בפני עצמה
ולא צמוד אליה "נתגייר כדין" או "נתגייר כהלכה", כפי שהיה כתוב
קודם בהוראות של שר הפנים לפקידים הממונים על הרישום. שר המשפטים
אמר שמלת הלוי הוצאה במתכוון על-מנת לא להגביל את הגיור לפי הנוסח
האורתודוכסי בלבד, אלא לאפשר כי יוכר גם גיור שנעשה על ידי ארגוני
היהדות השמרנית או הריפורמית, שהם מהארגונים הגדולים בעולמנו היהודי.

אני מקבל בהחלט את הכוונה ששר המשפטים

ייתחם למלה "נתגייר", אבל אני שואל את היועצים המשפטיים שלנו: שר
המשפטים אמר מה שאמר ואנחנו עובדים על החוק הזה לאור דברי ההסבר
של שר המשפטים שנאמרו בעל-פה. אבל האם הפירוש ששר המשפטים גחן
למלה "נתגייר", תוך הדגשת העובדה שיש כאן השמטה של מלה חשובה מאד
בהשוואה להוראות הקודמות, מבטיח שבחי-המשפט יפרשו זאת לפי הכוונה
שהעניק שר המשפטים למושג זה בדברי החשובה שלו? שר המשפטים לא
דיבר על כך בדברי הפתיחה שלו. אמנם העובדה שהוא הזכיר את הדבר
רק בסיום איננה גורעת מאומה מחשיבות דבריו, אבל אני בכל-זאת שואל:
האם לדעת היועצים המשפטיים המלה "שנתגייר" מבטיחה לנו שבחי-המשפט
יפרשוה כהגדרת שר המשפטים?

אשר למינוח "קראי", שחה"כ ביבי העלה,

בעיה זו לא נהירה לי. בנקודה זו הייתי מודה לו היועצים המשפטיים
יכלו להאיר עיני, על-מנת שאוכל לקבוע עמדה לגבי הצעתו של חה"כ ביבי.

אשר להצעתו של חה"כ אברמוב, נדמה לי

ז. הרינג:

שלא מספיק להגיד "והוא המיר את דתו"
במקום המלים "והוא אינו בן דת אחרת", משום שזה לא חובק את כל
המקרים. יכול להיות מקרה של בן לאם יהודיה שהוא אינו יהודי מומר
דהוא בן דת אחרת.

איר?

ש.ז. אברמוב:

למשל: נטבל בילדות.

מ. שמגר:

ז. הרינג:

קודם-כל אינני יודע אם ברור שהמלים
"והוא אינו בן דת אחרת" מחייבות לא רק
למי שנחגיגיר אלא גם למי שנולד לאם יהודיה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

מחייבות לשני המקרים.

ז. הרינג:

אז אינני יודע אם הנוסח הוא טוב.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

בהנחיות של משרד הפנים היא כתוב: הוא בן
לאם יהודיה ואינו בן דת אחרת או שנחגיגיר
לפי ההלכה. אבל בצדק אמרו שההגיון מחייב כי המלים "ואינו בן דת
אחרת" צריכות לחול גם על מי שנחגיגיר.

ז. הרינג:

אנחנו יכולים אמנם לנתק את עצמנו מהסיבות
שהביאה להצעת החוק ולנהל ויבות האולטימטיב.
אבל מוטב שלא נשכח איך נולדה הצעה זו. מוצע להוסיף הגדרה של יהודי
בחוק השבות. הדתיים אף פעם לא דרשו שזה יהיה בחוק השבות. אנחנו
הלא דתיים, דרשנו שזה יהיה בחוק השבות, כדי להחיל זכויות של עולה
גם על לא-יהודים שהם בני משפחה של יהודי. אולם כדי להחיל את חוק
השבות גם על לא-יהודים - צריך לדעת מיהו יהודי. לגופה של הגדרה זו
יכול להיות ויכוח. אני מדבר עתה רק בצורך של ההגדרה. כל העניין
נובע מהחלטתו של בית-המשפט העליון בעניין שליט, ואין אנו יכולים
לנתק את עצמנו מהסיבות שהביאו לחוק.

אני מחייב את סעיף 4ב. אני חושב שהוא
טוב כפי שהוא מנוסח. בוודאי שיכולות להיות גם אלטרנטיבות, כפי שהוצע -
מי שנולד לאם יהודיה או לאב יהודי, או מי שהצהיר על כך;

ג. האוזנר:

הצהרה אשר חבדק.

ז. הרינג:

אולם לפי מה היא תיבדק? אם אתה נוטש כל
קנה-מידה הלכתי - לפי מה זה ייבדק? אם
אינך נוחן הגדרה, לא הלכתית ולא חילונית, אתה משמיט את הקרקע מכל
אפשרות של בדיקה. לא מספיק להגיד שזה ייבדק. זה לא יפתור את
הבעיה אלא יצור בעיות יותר חמורות.

אינני דתי ואני מרשה לעצמי לומר כי
המפלגה הדתית לא עשתה מספיק כדי להאבק עם הרבנות במטרה להקל על
הגיור. אני חושב שאם היחה עושה זאת הייתה קונה את עולמה.

ח. י. צדוק:

אני מקבל את ההגדרה הזאת כמות שהיא לפי
חוכמה. רק בנקודה אחת אציע לשיקול שינוי

נוסח.

החלק הראשון של ההגדרה: מי שנולד לאם
יהודיה - ברור וחד-משמעי. החלק השני: או שנחגיגיר - ראשית, אינני
מציע להוסיף דבר אחרי המלה "שנחגיגיר". אני, כמחוקק חילוני, יכול
לדבר רק על גיור. אינני יכול להכתיב צורות של גיור. אנחנו יכולים
להביע אי-שביעות רצון, ביקורת ומורת-רוח על מינהגי הגיור, אנחנו
יכולים להפעיל לחץ ציבורי כדי להקל על הליכי הגיור, אבל איננו
יכולים ליטול מוסד שהוא כולו דתי, לפי מהותו - כל זוהי הצטרפות
לדת - ולחוקק בחוק חילוני מה צריכים להיות הליכי הגיור. אני בעד
פעולה משולבת: בחוק עלינו לנקוט ביטוי נייטראלי, המאפשר הכרה ככל
האפשר רחבה בהליכי גיור שונים; במישור הציבורי אנחנו צריכים להפעיל
כל השפעה ולחץ אפשריים כדי שתהיה גמישות, כדי שיהיו הקלות, בשנים
לב לכן שהיום אנחנו חיים בארץ בתנאים שעוד לא היו כמוהם, מבחינה
זו שאנשים רבים, ולא יחידים ויוצאי-דופן, עומדים בפני גיור.

הדבר שאני מציע לשקול, לצורך שינוי-נוסח אפשרי, אם כי אין לי בענין זה דעה מגובשת, מחייחם לסליפא, למלים "זהו אינו בן דת אחרת". הרישא מדברת על שני מקרים. ראשית - מי שנולד לאם יהודיה. לגבי מקרה זה יש נקודת זמן מסוימת - רגע הלידה. שנית - מי שנחגיג, כלומר הרגע בו חופס הגיור, שבעלני ההלכה זוהי לידה מחודשת. אנחנו צריכים להבטיח שהמלים "זהו אינו בן דת אחרת" תוכלנה להתחייב רק למשהו שקרה אחרי שתי נקודות זמן אלה המצויינות ברישא. זה לא יכול להיות תוצאה של משהו שקרה לפני שתי נקודות זמן אלה. ובצדק הועברו מלים אלה לסוף, כדי שהן תוכלנה גם על מי שנולד לאם יהודיה וגם על מי שנחגיג. אבל בשני המקרים ההוצאה הזאת מהכלל צריכה להיות תוצאה של משהו שקרה אחרי ההצטרפות לעמ היהודי - אחרי הלידה לאם יהודיה או אחרי הגיור. נחמד לעצמנו שבאיזו דת אחרת, נאמר בדת הקהולית, יש כלל האומר שקחולי שתטא קחולי הוא, ואף אם הוא עובר לדת אחרת אין דתו מוציאה אותו מכלל הבריה. כלומר, יכול להיות מצב שהוא נתגיג והוא ממשיך להיות בן דת אחרת. ברגע זה אין לי הצעה-נוסח, אבל אני חושב שצריך להבהיר כאן, שההצטרפות לאותה דת אחרת באה בנקודת זמן שהיא אחרי הלידה או אחרי הגיור.

י.ה. קלינגהופר: אחרי הלידה - זה נובע מטבע הדברים.

ה.י. צדוק: לא, זו יכולה להיות תוצאה של דינים הנובעים מדתו של האב.

האזנתי בישיבה הקודמת לדברי חה"כ קלינגהופר. הוא אמר שכתוצאה מהכנסת ההגדרה - שהיתה קיימת עד עכשיו בהנחיות - לתוך החוק והפיכתה להגדרה סטטוטורית יכולה לחול החמרה בביצוע. אני הייתי מבקש שיאמרו לנו באופן מוסמך מטעם משרד הפנים: מה היו הוראות הביצוע עד עכשיו לצורך חוק השבות? בחוק השבות יש סעיף האומר שכל יהודי זכאי לעלות ארצה, בלי הגדרה מיהו יהודי. סעיף זה מבוצע הלכה למעשה במשך עשרים שנה. איך הוא בוצע? מה היו ההנחיות לנציגויות שלנו לצורך מתן אשרות עוליים לפי סעיף זה? אני הייתי רוצה שתנו דעתנו, כי העסקת אותה הגדרה מהנחיות הביצוע לתוך החוק לא תשנה את הנוהג שהיה קיים עד עכשיו. אינני מציע שום דבר בתחום נוסח החוק. אני מבקש אינפורמציה לגבי מה שהיה עד עכשיו והצהרה שאותו נוהג שהיה קיים עד עכשיו ינהגו גם להבא, כשתהיה הגדרה בחוק.

י.ה. קלינגהופר: עכשיו אתה רואה את הבעיה של בדיקת יהדות האם?

ח.י. צדוק: אני מוכן להסכים אתך שמבחינת ההגיון הצרוף יש טעם בדברך, באשר לפנינו הגדרה המכילה אלמנט שלצורך הגדרתו צריך להזקק לאותה הגדרה עצמה. אני חושב שאין שום אפשרות להמנע מפגם הגיוני זה, בין שהגדרה תהיה בחוק ובין שהיא תהיה בהנחיות הביצוע, בין שתגדיר מתוך היזקקות לאם יהודי ובין - לאב יהודי. בכל מקרה לא חמלט מהפגם הלוגי הזה שהצבעת עליו.

אשר לקראים, אינני מתמצא בבעיה זו ואשמח אם אשמע מה המצב. אני רוצה להקדים ולומר מהי עמדת העקרונית: אני רוצה להיות בטוח שחוק זה איננו משנה את המצב הקיים לגבי הקראים. אינני חושב שהתיקון הנוכחי בחוק השבות זוהי הזדמנות להסדיר את בעיות הקראים - במידה ויש בעיות. אני רוצה להיות בטוח שמה שאנחנו עושים בחוק זה איננו משנה לרעה את המצב הקיים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: בענין הקראים מסרתי אינפורמציה לפני שנכנסת לחדר.

ב. הלוי: נראה לי שהמקום ההגיוני להגדרת יהודי לענין חוק השבות הוא אחרי סעיף 1. כמוכך אין מוקדם ומאוחר בחוק, אבל מבחינת הצורה הדבר היה מבחיר לפחות את

הזונת המחוקק. בטעמי | לחוק השבות נאמר: "כל יהודי זכאי לעלות ארצה". זהו העקרון היסודי שקיבלנו עם הקמת המדינה. זו היתה המהפכה הגדולה נגד הספר הלבן. כאן המקום להוסיף טעמי אב ולתגבר מיהו יהודי, אפילו בלי לכחוב "לענין חוק זה".

אשר להגדרה עצמה. כדי לשבר את האזן של אדם חילוני מודרני. או אפילו של לא-יהודי, כגון קונסול זה שיספל במתן אשרות עליה, ואשר איננו מביין "חכמות", לא הייתי כותב "מי שנולד לאם יהודיה", אלא הייתי כותב, קודם-כל, "מי שנולד להורים יהודים" - כי על זה לא תוכל להיות שום מחלוקת - "או לאם יהודיה". אני יודע שמבחינה משפטית אינני משנה דבר, ושההגיון הצרוף לגבי שהמלים "להורים יהודים" מיותרות, אבל אני חושב שאנחנו לא צריכים לנסח חוקים בסגנון מחמטי, אלא קצה גם בסגנון פסיכולוגי וסגנון מובן לכל אדם. כל אדם יכול להביין מה פירוש "להורים יהודים". זה לא זה בוודאי חל על 90 אחוז ויותר של כלל העולים. כלומר, לגבי כל עולה שהוריו יהודיים - לא חתעורר שום בעיה. רק אם יאמר שאחד מהוריו יהודיים חתעורר השאלה מי מהורים יהודי - האב או האם. אני חושב שהתיקון שאני מציע יש בו כדי לשבר את האזן.

מה היחס בין הגדרה זו בחוק השבות לחוק מרשם האוכלוסין? אני חושב שבשני פסקי-הדין, גם של רופייזן וגם של שליט, נאמר פעמים רבות שהמייבחן יכול להיות רק אחד, גם כאשר השופטים היו חלוקים בדעותיהם ובש רכשהיו. להם דעות שונות מהו המייבחן הנכון. אין לטעון ולומר שהבעיה "מיהו יהודי" מחעוררת רק לגבי חוק-מרשם האוכלוסין. היא תמיד חעוררת. משפט רופייזן היה חשוב יותר, מפני שהוא דן לגופו של ענין ולא רק לצורך המרשם, אבל מדוע לפסק הדין לא היחה חשיבות פוליטית גדולה? מפני שדעתו של השופט חיים כהן נשארה במיעוט. אל חשכו שהיה שופט אחד, ישנו שופט אחד ויכולים להיות שופטים אחרים שיאמרו: זה שיהודי המיר את דתו, או שהוא נולד בנוצרי - אם הדבר בכלל אפשרי - לא מייבין אותי; אני הולך לפי ההלכה, ולפי ההלכה הוא יהודי. לכן, לא צריך לראות ככל בר מובטח ומובן מצדנו שלא תהיה דעה שתאמר כי נוצרי אינו יכול להיות יהודי. דעתי האישית היא שנוצרי ויהודי זה תרתי דסתרי, אלה שני דברים השוללים זה את זה. כך היה מקובל במשך אלפי שנים. ועכשיו אנחנו רוצים לשים מחסום בפני כל מיני נסיונות של פרשנות וטיעונים כי יהודי יכול להיות נוצרי. אמנם כאשר נוסדה הנצרות הנוצרים הראשונים ראו את עצמם כיהודים ונשארו בגדר העם היהודי, וגם היהודים ראו אותם כיהודים, בהתנת ישראל שחטא. אבל ההתפתחות ההסטורית שהיתה הביאה להפרדה כה המורה בין היהודי לנוצרי, שלא יתכן להכניס עכשיו בעקיפין יהודים-נוצרים לחוק העם היהודי.

חוק השבות הוא חוק שפועל למעשה לא רק ברגע העליה אלא גם לפני כן ואחרי כן. כי לפני העליה יש לברר את פרטי העולה, ואילו אחרי העליה, מי שעלה בכוח חוק השבות הוא גם אזרח ישראל בכוח חוק השבות, ודבר זה משפיע גם על ילדיו שנולדו בארץ. ז.א., אנחנו לא צריכים להצמיד את מבטנו רק לסטואציה של רגע מסויים. חוק השבות הוא חוק לגופו של ענין, חוק הקובע הלכה - לא במובן הדתי אלא הלכה במובן החילוני - חוק מהותי. חוק השבות דן בגוף הענין; לא בביצוע ולא באופן ההוכחה.

אשר לקושיה שהעלה חה"כ קלינגהופר, אינני יודע אם הוא היה מקשה גם אילו היה כתוב שיהודי הואמי שנולד להורים יהודים. יתכן. ברם, אני מקבל את דעתו של חה"כ צדוק, שאלה שאלות של הגיון צרוף.

י.ה. קלינגהופר: האם אינך חושב שאפשר לחפש פתרון לשאלה זו, שהיא לא רק דוקטרינרית, מצד נטל ההוכחה, כלומר על ידי קביעה מי צריך להוכיח?

הגוינות
 איננו יכול לפתור כאן בעיות של הגוינות לגופו של ענין, על ידי קביעת חזקות. החיים יוצרים חזקות כאלה. איננו רוצה לכתוב שצריך להוכיח את יהדותם של היהודים. היו מקרים ששאלה זו התעוררה, לא במועד העלייה אלא כאשר הילדים גדלו, ופתאום נתגלה שהאם, אשר חשבה ליהודיה, או שלא ידעו שאיננה יהודיה, נתגלה פתאום שהיא נוצריה, ואז הגיע הענין בצורה כלשהי, לבית-המשפט. אם העובדה היא שהילד נולד לאם נוצריה, זאת אי-אפשר לשנות גם אחרי עשרים שנה, אלא על ידי גיור. התוצאה הנובעת מעצם הלידה אי-אפשר לשנות על ידי הוראות מקלות. זהו ענין שיש לבררו לגופו - או שנולדת לאם יהודיה או שנולדת לאם נכריה. שאלה זו יכולה להתעורר תמיד. אולם עלינו לקבוע כאן את המיבחן המהותי של הענין ולא הדרך הפרוצסואלית.

אשר למלים "והוא אינו בן דת אחרת", אני בכל-זאת חושב שזה הנוסח הטוב ביותר ולא צריך לשנותו בנוסח כגון "ולא עבר לדת אחרת" או משהו כזה. המיבחן של מי שנולד לאם יהודיה הוא מיבחן ביולוגי שאיננו ממצה את המיבחן שלנו. זוהי רק ראשיתו של המיבחן. בשביל החוק שלנו לא מספיק ללהוולד לאם יהודיה. למשל: יהודיה החתונה עם קחולי; הכנסיה הקתולית מחנה את הנשואים בכך שההורים חותמים שצאצאיהם יהיו נוצרים, ועם זאת אינם מחייבים את האם להתנצר. במקרה זה הילדים יהיו נוצרים למרות שנולדו לאם יהודיה. גם איננו יודע אם הטבילה מציינת את הרגע בו נהפכים הילדים לנוצרים. גם האישלם ליברלי במובן זה. הוא מאפשר למושלמי לשאת יהודיה לאשה בלי לדרוש ממנה להמיר את דתה. אולם לפי דין האי שלם הילדים הם מושלמים.

ח. י. צדוק: ואחרי רוצה שאנחנו נראה אותם כלא-יהודים?

ב. הלוי: הם צריכים גיור. איננו מכיר בדת כפולה. הלא אנחנו אומרים שמיבחן הדת והלאום חד הוא.

ח. י. צדוק: השאלה היא מה הילדים בעיניך.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: בעיני היהדות הם יהודים כל זמן שלא עברו לדת אחרת.

ב. הלוי: איננו חושב כך. אני חושב שהטענה הדמגוגית קצת לגבי יהדותו של נמרי, איש ה"פתח", איננה נכונה לגוף הענין.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: הוא מושלמי, אבל לא מפני שאביו היה מושלמי אלא מפני שקיבל עליו את האישלם.

ב. הלוי: בכל אופן הדבר איננו ברור. אולי המומחים לאישלם ולנצרות ילמדו אותי אחרת, אבל לי נראה שמושלמי, אשר נשא יהודיה לאשה, והיא נשארה יהודיה, ילדיה הם מושלמים על פי האישלם, וזה המקרה אליו מחוון החוק - אדם שנולד לאם יהודיה והוא בן דת אחרת. אותו איש ה"פתח", שנולד לאם יהודיה, אינו יהודי רע אלא מושלמי טוב, ולכן לא יכול להיות יהודי. הוא הדין אילו קרה אותו דבר במסגרת הדת הנצרית. אדם שהוא נוצרי או מושלמי איננו יכול להיות יהודי כל עוד הוא נוצרי או מושלמי. במקרה זה גם הוא צריך גיור.

מ. אביזוהר: אבל ההלכה איננה בדעתך.

ב. הלוי: מה שההלכה חושבת איננו מחייב אותי. אם המחוקק החילוני מאמץ מיבחן מסויים של ההלכה אין ז.א. שהוא מפנה אותנו ל"שולחן ערוך". הפירוש של המיבחן המאמץ איננו צריך להיות לפי כללי המקור שהם לא חלק מחוק החילוני.

ברגע שדלינו מונח פטורים מההלכה היהודית והכנסנו אותו לתוך החילוני
פרשנותו היא חילונית ולא על פי הרמב"ם. אין אנו עושים את ההלכה
לגוף החוק החילוני. המשפט העברי קיים בפני עצמו. אבל כאשר התחוקק
החילוני מאמץ איזו אינסטיטוציה של המשפט העברי - זה כבר לא משפט
הלכתי. כפי שאילו היינו מאמצים איזה עקרון מהחוק השוני יצרי לא
היינו מפרשים אותו לפי החוק השוני יצרי.

אני רוצה להתייחס לענין הגיור. הייתי
מאשר מאד אילו מישהו מחברי הוועדה הזאת היה יכול להציע איזו הצעה
אופרטיבית, ולא רק מישאלה, איר לגרום, במישורין או בעקיפין, בסמכות
הכנסת, להקלת הגיור ולהחטתו. אני הייתי מציע אפילו, אם זה לכבוד
הרבנים הראשיים, להזמין אותם להופיע לפני הוועדה, על-מנת לקבל בהם
חווה-דעה, או להפגש אתם באיזה מקום אחר, להעלות את הבעיה ולומר שיש
כאן יומג ממישאלה. אין אנו רוצים להסדיר רק את הצד האחד של הבעיה
בלי שנהיה בטוחים שגם הצד השני יבוא על חיקונו. ישנה ההרגשה שאנחנו
מתקנים מה שניתן בסמכותנו לחקק, מתוך תקווה, שאין לה כיסוי, שתהיינה
איזה הקלות בגיור. אני הייתי רוצה לקבל איזו ערובה שאמנם כן תהיינה
הקלות. למשל: נזכק הרעיון של בית-דין מיוחד לגיור; שמענו שיש רבנים
מחמירים ויש רבנים מקלים; שיש מקומות בארץ בהם מקלים ומקומות בהם
מתמירים. כל אלה רק שמועות. אני אומר: אם אמנם הכוונה שבהקמת
בית-דין מיוחד לגיור היא להקל ולהחיש את הליכי הגיור - אני רוצה
לקבל זאת בכחב. הבטחה קטומה. אולי היועץ המשפטי יכול למצוא איזה
נוסח אשר יגשר בין החוק החילוני לבין הגיור. אני רוצה להתנות זאת
באילו ערובה. (ג. האוזנר: "עיסקה חבילה"). מעין "עיסקה חבילה"
משפטית. ז.א., לא להסתפק רק בתקווה, אלא לקבל איזה שטר לפועוץ.

אשר לקראים ולשומרונים, יש לי עדיין
ספיקות. הייתי רוצה לקבל תחילה אינפורמציה, ואחרי כן לעסוק בענין זה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אבקש את סליחת החברים אם אשחמש בדברי
בידיעותי, אמנם לא כמומחה, אך כשלמדתי
בשעתי רבנות דרש ממני אבי ז"ל, שהיה רב בישראל, שאלמד גם את הדוגמה
הנוצרית. הוא היה אומר: רב צריך לדעת להשיב. ואשר לאישלם, אמנם
לא למדתי במיוחד אבל את הקוראן קראתי.

אינני חושב שדרושה כאן תוספת: "מי שנולד
להורים יהודים". החשובה לכך נתן ד"ר הלוי עצמו כאשר הזכיר שמקובל
במשפט לא להוסיף דבר שאין בו צורך. אבל לא רק זה. יש לנו נוהל
קבוע שנוהגים בו לפחות עשר שנים. לפני כן גם כן היה נוהל, אבל הוא
היה גמיש ביותר ולא היו הנחיות ברורות. אבל הנוהל היה אותו נוהל,
פרט לאותה תקופה כאשר בר-יהודה המנות הוציא את הנחיותיו, שכעבור זמן
קצר בוטלו. אם אנחנו מעתיקים לכאן אותה נוסחה שהשתמש בה שר הפנים
בהנחיותיו, שעמדה במבחן המשפטי ובמבחן המעשי היום-יופי, הרי גם
אם אינני מתעלם מכך שכל פירוש שיינתן להגדרה זו איננו מחייב, היות
והיא חואמת את ההנחיות שהיו קיימות - פרט לדבר אחד - יש להבין
שגם האפליקציה המעשית של ההגדרה חתיה כפי שזה היה גם כשהיא לא הייתה
בגוף החוק.

אשר לשאלה שעורר חה"כ קלינגהופר, של

שימוש בהגדרה בחוק הגדרה, אין זו הפעם הראשונה שדבר זה קורה,
וכשהיינו שואלים על כך את מר שלי אני זוכר שהוא היה עונה: אין דרך
אחרת; זה ידוע, זה מן המפורסמות. לכן אין צורך להגדיר מה זה את
יהודיה.

אם זה מן המפורסמות - מדוע אחה מגדיר מיהו
יהודי?

י.ה. קלינגהופר:

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
בכל אופן, אם חה"כ קלינגהופר, שידוע לנו
בחר לפתור, איננו יכול לפתור בעיה זו, והוא
פונה לעזרת אחרים, אני מניח שגם אחרים לא יוכלו לפתור זאת.

י. ארידור:
הרשו לי להוסיף שבפקודת הדייג מוגזר
דג כלהלן: כל חייית מים, בין שהיא דג ובין
שאיננה דג.

י.ה. קלינגהופר: זה רק מחזק את דברי.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
אני יכולתי, אולי, לתת גם הגדרה פשוטה
יותר, אבל אינני רוצה לסבך את העניין.
למשל: יהודי הוא מי שנחשב בהסטוריה היהודית כיהודי. ואם השאל אז
מה פירוש הדבר, אשיב לך: בכל ההסטוריה היהודית הלכו לפי מה שכתוב
בחלמוד, לפי הרמב"ם והפוסקים, אבל אם אתה רוצה להרחיק לכת, אפשר
להשאיר את ההגדרה כמות שהיא ולהוסיף: פירוש ההגדרה יהיה לפי ההלכה.
אז חה"כ קלינגהופר ישחרר מכל ספיקותיו.

ר. ארזי: הלא יש כמה הלכות? יש גם הלכה של הקראים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
אפשר לסבך כל עניין לצורך התנגדות בחוק.
למעשה כל הטענות מסוג זה שהושמעו בדיון
מסקנתן אחת, ברות ההצעה הפשוטה ביותר של חה"כ אביזוהר - למחוק.
אני רוצה שנהיה כנים עם עצמנו. ההצעה היא למעשה למחוק את חוק כולה
ואז נחזור למקרה שליט עם כל התוצאות. נדמה לי שחה"כ קלינגהופר לא
חשב עד הסוף ולא ירד לעומק התגובות שיהיו בעם היהודי. בכל אופן,
הייתי מבקש שנראה את הסעיף הזה בלי ללכת סחור-סחור ונשאל את עצמנו:
האם יש תגובות? יש. האם אנחנו מוכנים לקבל אותן עם כל תוצאותיהן?
נשיב בכנות לשאלה זו לפני שאנחנו מנסים להעלות כל מיני טענות.

ברור שאנחנו יכולים ללכת גם לפי ההלכה.
בעניין זה של "נתגייר" אומר הרמב"ם בפרק י"ג, הלכה י"ז: "ואפילו חזר
ועבד כו"מ, הרי הוא כישאל מומר שקידושו קידושו, ומצווה להחזיר
אבידתו לאחר שטבל נעשה כישאל". בא בית-המשפט העליון, במשפט
רופייזן, ופסק שכלפי חוק השבות לא הולכים לפי ההלכה הצרופה ולא
אומרים: נשאר יהודי. הם פסקו זאת כלפי מי שאמו הייתה יהודיה, אבל
אותה שאלה קיימת כלפי מי שנתגייר. זו למעשה אותה שאלה עם אתה
מסקנה, מפני שאם אנחנו מקבלים את הפירוש החילוני, אשר נתקבל מדורי
דורות, שמור איננו יהודי, על כן גם מי שנתגייר ואחר-כך קיבל דת
אחרת איננו יהודי. זהו הפירוש החילוני. אם רוצים לבטלו - זה מקרה
רופייזן. בהנחיות של משרד הפנים הופיעו כל השנים המלים "והוא אינו
בן דת אחרת" רק כלפי מי שנולד לאם יהודיה, וזה לא נעמר כלפי מי
שנתגייר. הממשלה קבעה עכשיו את הסייג הזה כלפי שני המקרים, ואני
חושב שהיא צדקה. אינני יודע אם שאלה זו עלתה אי פעם מבחינה מעשית
במשרד הפנים, אבל אם הייתה עולה אין לי שום ספק שהיו אומרים כי ~~היא~~
לזה ושההנחיות בעבר לא קלעו למטרה. כי מה ההבדל? אם שנתגייר
הוא, לפי ההלכה, כמי שנולד מחדש באותו רגע לאם יהודיה, ואפילו מותר
לו, מבחינת דיני עריות, להחתך עם אמו משום שהיא כבר לא אמו. מדגע
גירור מסתכלים עליו כאילו נולד לאם יהודיה. על כן, כל הדינים החלים
על מי שנולד לאם יהודיה חלים גם עליו. ואם הוא הולך ומקבל דת אחרת -
דינו כדין מי שנולד לאם יהודיה וקיבל דת אחרת. זה השינוי היחידי
שיש בהגדרה זו לעומת ההנחיות שהיו, אם כי זו הייתה מגמתן. נוסף על
כך היה כתוב בהנחיות "נתגייר כהלכה". בכל אופן, אני חושב שצדקה
הממשלה כאשר העבירה את המלים "והוא אינו בן דת אחרת" לסייפא.

אני עובר לנקודה של האב והאם. אם הייחוס
ייקבע לפי האב או האם, פירוש הדבר שמשנים את הסטטוס-קוו הקיים, לא
רק הינם אלא במשך כל הדורות בעם היהודי. יוצרים דבר חדש; יוצרים
יהודי חדש; יוצרים עם יהודי חדש. אני מניח שחה"כ קלינגהופר היה
מוכן לקבל גם את ההגדרה שהציע חה"כ ארזי: מי שהצהיר בתום-לב כי הוא
יהודי.

י.ה. קלינגהופר:

א.א.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אינני רואה הבדל. זהו אוחז הדבר. מדוע?
ממה נפשך? - אז שאתה הולך בדרך המקובלת

מדורי דורות בישראל, ואינני מפריד בין אותו עם יהודי שהיה קיים עד
עכשיו, אשר הלך לפי הגישה הזאת - ולפי גישה זו הולכים לא רק
האורתודוקסים ולא רק הקונסרבטיבים אלא גם הריפורמים שבריפורמים -
ושאף פעם לא היה חלק בעט היהודי אשר הלך לפי הגדרה אחרת, או שאתה
אומר: אני זורק את מסורת כל הדורות ואני יוצר דבר חדש, עם יהודי
חדש - ואז אפשר לקבל את ההגדרה שיהודי הוא מי שהצהיר בתום-לב כי
הוא יהודי.

אלה שהציעו את ההצעה המופיעה בחוק רצו
לומר שני דברים: א) לחת הקלות כלפי איחוד משפחות כדי להוזיל בנים
לגבולס; ב) מה שנוגע להגדרה מיהו יהודי - הולכים לפי המסורת. כי
את זורקים את המסורת - כבר לא משנה מה עושים.

אני רוצה להחליט עכשיו למלים "זהו אינו
בן דת אחרת". על פי כל-הכתות הנצרות אדם הופך לנוצרי בתוקף אקט
הטבילה וקבלת הדת הנוצרית. יש כתות שלדעתן אין צורך בטבילה, אלא
במשהו אקוויולנטי, כגון לבוא לפני בית-דין ולהגיד שמקבלים את הדת
הנוצרית. אבל אין רכישת נצרות באופן אוטומטי.

יש מקרים של נשואים מחוץ לכנסה. לא
נשואים דתיים, אלא נשואים שמפירים אותם לא בחוץ הכנסיה אלא מחוץ לה.
בתנאי שההורים יחתמו על כך שיגדלו את ילדיהם כנוצרים. לא שיהנכו
אותם כנוצרים, אלא שיטבלו אותם לנצרות, מפני שהחינוך עצמו איננו
עושה אדם לנוצרי.

ב. הלוי: ואם שכחו לטבול ילד מה הדין?

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

יש פסק-דין בענין זה בישראל. בחזרה,
שאמה נצריה והיתה רשומה כנוצריה, טענה
שאף פעם לא נטבלה. בית-המשפט הזמין מומחים ולאחר ששמע עדותם קבע
בפסק-דין הצהרתי שהיא לא נוצריה.

לא כן הדבר כלפי מושלמים. על פי האישלם
הולכים אחרי האב, והילד מקבל את הדת באופן אוטומטי, כמו אצל היהודים

אם אנחנו מגדירים פה יהודי, הרי הכרעה
שלנו היא כי הפירוש יהיה לפי הדת היהודית. הדת היהודית אומרת
שילד לאם יהודיה הוא יהודי. אם ילד נולד לאב ומשלמי, מהנהג כמושלמי
והוא בן הדת המשולמית - הוא מושלמי. אם הוא נולד לאב מושלמי
ולאם יהודיה, איננו הולך לא למטגד ולא לבית-הכנסת, והוא טוען שאיננו
מאמין בשום דת - לפי ההלכה היהודית הוא יהודי, וכאן הלכת רופליזן
לא פועלת. ואם אינני טועה יש איזה מאמר של ד"ר זילברג שרמז על כך,
שיכול להיות מקרה שאדם נולד לאם יהודיה, יש לו איזה אמונות אבל לא
נכנס ממש לדת אחרת, ואז הוא יהודי.

ב. הלוי:

האם אתה מסכים אחי, שטענת ד"ר זילברג
בפסק הדין האחרון, כשהוא מדבר על נצרי,
איש ה"פחה", שהוא יהודי רשע, איננה טענה נכונה. נמרי איננו יהודי
רשע. - הוא מושלמי טוב.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני חושב שהשופט זילברג אמר מה שאמר
בעקבות אותה טענה שאתה קראת לה טענה

דמגוגיה.

מה אומרת ההלכה על אותו נצרי?

ג. האוזנר:

הוא בן דת אחרת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מרגיש בקושי שהעלה הה"כ צדוק, אבל אינני יודע איך אפשר להקן זאת. ומכיוון שההגדרה "והוא אינו בן דת אחרת" עמדה במיבחן, וכל אחד יודע למה מתכוונים, אני מציע להשאיר אותה.

ח.י. צדוק:
נחזקתי בספיקותי אחרי דברי הה"כ הלוי בנקודה זו. נראה מקרהו של אדם שנולד לאם יהודיה, אבל יחד עם זאת נולד לאב מושלמי, ולכן הוא אינו יהודי.

אבל הוא כן יהודי.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

ח.י. צדוק:
לצורך חוק השבות התוצאה תהיה כזאת: אם הוא נולד לאב יהודי ולאם מושלמית, הוא יוכל להצטרף לעם היהודי על ידי גיור. אם הוא נולד לאם יהודיה ולאב מושלמי, ולפי הדת המושלמית נולד מושלמי, הוא אינו בחלק הראשון של ההגדרה ואינו יכול להכנס ליהדות גם לפי החלק השני, מפני שאינו יכול להתגייר.

הוא רק צריך להצהיר שאינו בן דת אחרת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אבל הה"כ הלוי טוען שהוא נולד מושלמי.

ח.י. צדוק:

מדוע אינו יכול להתגייר?

ב. הלוי:

מפני שאי-אפשר לגייר יהודי.

ח.י. צדוק:

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
הטעות של הה"כ צדוק היא בזה: כשמדובר על גיור אנחנו צריכים להסתכן על ההלכה. מחי ההלכה דורשת גיור? ההלכה כאן לא דורשת גיור, כי לפיה הוא יהודי. על כן אנחנו צריכים להבדיל בין הרישא האומרת "מי שנולד לאם יהודיה או שנחגייר", שזהו מצב עובדתי לפי ההלכה, לבין הטיעא האומרת "והוא אינו בן דת אחרת", שזה הפירוש החילוני של הלכת רופייזן. פירוש חילוני אתה צריך לפרש פירוש חילוני. מחי הוא אינו בן דת אחרת? כשהוא מודיע שאינו בן דת אחרת ואינו בן דת אחרת.

כאן צריך להבחין בין מקרה כשהוא בן דת אחרת כתוצאה מפעולה שעשה, או שהוא בן דת אחרת מפני שאותה דת קובעת שהוא בנה, אבל הוא אומר: אינני רוצה. במלים אחרות, אותה דוגמה שהביא הה"כ הלוי, כאשר לפי הדת המושלמית בן שנולד לאב מושלמי הוא מושלמי, אבל אם הוא אומר: לא, אני יהודי - אנחנו מקבלים אותו כיהודי.

ואם הוא אומר שהוא מושלמי?

ב. הלוי:

אז הוא בן דת אחרת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

לדעתי, צדק הה"כ הלוי כאשר דרש שתהיה ההמרה בנדון וטען שעובדות אי-אפשר לשנות. אני חושב שזאת אפשר להשאיר לפעולה האדמיניסטרטיבית המעשית, שהיא תפוש זאת בדרך מעשית. למשל: - אותו איש ה"פתח" שנולד לאם יהודיה והוא מושלמי, אם ירצה לבוא לארץ בחוקף חוק השבות, בוודאי איש לא ירצה לאפשר לו זאת.

הוא בן שתי דתות.

י.ה. קלינגהופר:

היו"ר י.ש. בן-מאיר:
אדם יכול להיות רק בן דת אחת. יכול להיות מקרה של "שניים או חזים בטלית" אבל הוא עצמו יכול להיות רק בן דת אחת. אם נמרי ירצה לבוא לארץ אני אשקול את הענין לפי נימוקים פוליטיים.

מדוע לא לכתוב: והוא, לפי הצהרתו, אינו
בן דת אחרת?

מ. אביזוהר:

אז אתה הורס את הטעיף.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

נדמה לי שבסוף הסתבכת. בחלק הראשון
הלכת לפי אלמנטים אובייקטיביים. בסוף

א. אנקורינז:

אימצת לך גישה סובייקטיבית.

כאן הבריוה בידי. אני יכול לעשות את
המיבחן האובייקטיבי לפי הדת, ולפי הדת
הוא יהודי. ישנה הלכת רופייזן שקבעה סייג לדת, דהיינו: והוא אינו
בן דת אחרת. ואילו פה הבעיה היא של פירוש אדמיניסטרטיבי שהוא
מבוטס על נימוקים פוליטיים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אשר להצעת הה"כ פרוש, יש הבדל בין "לפי
ההלכה" לבין "כהלכה". "לפי ההלכה" פירושו לפי מה שאומרים מפרשי
ההלכה. "כהלכה" פירושו שנעשה כראוי. אני הייתי מסתפק במלים "כהלכה".
אם כי הייתי מעדיף לקבל את הצעת הה"כ פרוש, כי כולם אומרים שגיר
צריך להיות, וצריכה להיות פרוצדורה של גיר.

לא כאן המקום לדון על בעיות הגיר. אינני
יודע אם משהו חולק על כך, שהגיר צריך להיות לפי דרכי הגיר. אבל
אם מדובר על הקלה בהחשת הגיר ובעשיית הפרצדורה ליותר נאה, דומה לי
שאיך חולק על כך. שמענו על כך גם הודעה של הרב נסים, ולשם כך הוא
הציע בית-דין מיוחד. קראתי בעתון שהרב נסים אמר, כי בית-הדין המיוחד
לא הוקם עד עתה מטעמי תקציב. אם כך הדבר זה באמת לאמתקבל על הדעת.
אנחנו צריכים לאפשר זאת.

היות וגם נאמר לנו כי הממשלה החליטה על
הקמת ועדה מיוחדת שתבדוק את הבעיה הזאת, במטרה להחיש את העניינים.
אני מציע שאחרי שנגמור את הדיון בחוק נבקש דיווח מהוועדה הממשלתית
על פעולתה בתחום זה. אני מוכן להתחייב לעקוב אחרי עבודת הוועדה
ולבקש דיווח. אם יהיה צורך אפילו אבקש את הרבנות הראשית, אחרי שנקבל
את דיווח הוועדה, שגם היא חדרה לנו בסוגיה זו. אני חושב שזו זכותה
של הוועדה, לא מבחינת החוק, הנה אלא מבחינת זכות היחיד, לבדוק אם
לא נגרמו קשיים שלא מצורך ההלכה, במטרה להתגבר על כך. אני חושב שאם
יקום בית-דין מיוחד הוא יפתור בעיות רבות. אני הייתי יכול להביא
לחה"כ ארזי מקרים לכאן ולכאן. בדקתי מקרה אחד והתברר שההשגחה הייתה
תוצאה של טעות בכחובת. כשמדברים כאן על כך ומביאים דוגמה חוץ הצגת
הטענה של הצד האחד עושים רק חצי מלאכה. צריך לדעת מה התשובה של הצד
השני.

לגבי הגיר יש שתי בעיות. יש גיר שנעשה
בארץ - ועל כך דיברנו. אולם יש גם בעיה
של הכרה בגיר, שנעשה בחו"ל, לצורך חוק השבת.

ח.י. צדוק:

על כך הייתה הודעה של שר המשפטים.
היו"ר י.ש. בן-מאיר: